
Recenzovaný článek

Novodobí váleční veteráni: identifikace potřeb, problémů a rizikových faktorů

The Modern War Veteran: Identifying Needs, Problems and Risky Factors

**Marcela Trávníčková, Jitka Laštovková,
Benjamin Petruželka, Miroslav Barták**

Abstrakt: Text se zabývá potřebami a problémy novodobých válečných veteránů a identifikuje faktory, které mohou přispívat ke vzniku rizikové skupiny. Využívá data ze dvou dotazníkových šetření, jejichž respondenty byli váleční veteráni odcházející z činné služby a váleční veteráni mimo činnou službu méně než 10 let. Z analýzy vyplývá, že účast v zahraniční misi má negativní dopad zejména na rodinu a vztahy, nejčastější problémy v souvislosti s odchodem z činné služby pak mají veteráni v oblasti financí a s hledáním nové práce. Služby spojené s uplatněním na trhu práce považují respondenti odcházející ze služby za nejpřínosnější formu pomoci. V analýze se podařilo identifikovat několik faktorů, které mohou přispívat ke vzniku rizikové skupiny veteránů: méně než 19 let ve službě, věk mladší 40 let, zdravotní omezení v důsledku služby v ozbrojených silách a odchod ze služebního poměru z rozhodnutí zaměstnavatele.

Abstract: This article examines the needs and problems of the modern war veterans and identifies factors that may contribute to making them a high-risk group. It uses data from two questionnaire surveys. The respondents were war veterans leaving active service and war veterans who left active service less than ten years ago. The analysis shows that participation in the mission has a negative impact mainly on the family and relationships, and that the most common problems on leaving active service are related to finances and finding a new job. Further, few factors have been identified that may contribute to a high-risky group: less than nineteen years of service, age under forty, having health restrictions due to active service and leaving service as a decision of the employer.

Klíčová slova: výběrové šetření; novodobí váleční veteráni; potřeby; péče.

Keywords: Questionnaire Survey; Modern War Veterans; Needs; Care.

ÚVOD

Počet novodobých válečných veteránů (dále také váleční veteráni, veteráni) v České republice se neustále zvyšuje (Křemen 2023; Ministerstvo obrany 2017), v roce 2023 přesahoval 16,5 tisíce. Ze zákona jsou válečnými veterány účastníci zahraničních operací, nikoli všichni vojáci opouštějící činnou službu. Status válečného veterána je definován zákonem č. 170/2002 Sb., o válečných veteránech (Zákony pro lidi 2024).

Se zvyšujícím se počtem veteránů roste v posledních letech i zájem o témata spojená s nimi. Odborné články se věnovaly například problémům veteránů mimo činnou službu s důrazem na uplatnění na trhu práce (Meca 2011), vlivu zahraniční mise na partnerské soužití (Ballová et al. 2009), posttraumatickému rozvoji po návratu z mise (Kruťš, Mareš a Ježek 2011) či délce nasazení v mírové operaci (Nový 2012). V posledních letech se také častěji objevují studentské práce (Čamová 2016; Prusková 2020), které se tématem válečných veteránů zabývají.

Dosavadní péče o válečné veterány se soustředila zejména na veterány druhoválečné, kteří vzhledem k vyššímu věku potřebují především zdravotně sociální péči. Novodobí váleční veteráni ovšem na rozdíl od druhoválečných veteránů nejsou homogenní skupinou, a to jak z pohledu věkového složení, tak z pohledu jejich potřeb. Na toto upozorňovala již Koncepce péče o válečné veterány pro období let 2013-2017, která za přelomový rok z hlediska péče o válečné veterány označila rok 2016 a která zdůrazňuje nutnost širšího a specifitějšího přístupu s důrazem na sociální oblast, zdravotní a psychologickou péči a mediální obraz (Ministerstvo obrany 2017).

V současné době je nastavována nová podoba péče o válečné veterány. Nový systém a nová strategie v této oblasti přitom musí vycházet z pečlivého vyhodnocení potřeb veteránů i jejich rodin. Jedním ze zdrojů informací pro nastavení nové podoby péče jsou i analytické výsledky předkládané v tomto textu. Ten vychází z dat a závěrečných zpráv dvou dotazníkových šetření, která byla realizována v letech 2018-2021 v souladu s dosud platnou Koncepcí a úkolovým listem MO ČR č.12/2017.

Konkrétně se jedná o šetření Identifikace aktuálních problémů a potřeb novodobých válečných veteránů odcházejících z činné služby (Saliger et al. 2018; Hanuš 2020; Ďuriš a Hodný 2020) a Identifikace aktuálních problémů a potřeb novodobých válečných veteránů, kteří jsou mimo činnou službu méně než 10 let (Trávníčková a Ďurišová 2020). Cílem tohoto textu je tedy především zmapovat potřeby válečných veteránů, identifikovat problémy, se kterými se nejčastěji setkávají, a dále identifikovat faktory, které přispívají k možnému formování rizikové skupiny veteránů.

1 METODY A DATA

Obě šetření, jak napovídají již jejich názvy, si byla svým zaměřením velmi podobná. Také obecná cílová skupina byla stejná: novodobí váleční veteráni. Konkrétními cílovými skupinami pak byli veteráni odcházející z činné služby a ti, kteří jsou mimo činnou službu méně než 10 let.

Na realizaci obou šetření se podílela Univerzita obrany (UO), Oddělení expertních služeb pro oblast lidských zdrojů Agentury personalistiky AČR a Odbor pro válečné veterány Sekce správy a řízení organizací Ministerstva obrany.¹

1.1 Data

Šetření Identifikace aktuálních problémů a potřeb novodobých válečných veteránů odcházejících z činné služby probíhá od roku 2018. Pro sběr dat byla vytvořena tazatelská síť, kterou představují personalisté útvarů AČR. Úkolem tazatelů je informovat každého odcházejícího válečného veterána o probíhajícím výzkumu, vysvětlit mu jeho účel a cíle a požádat ho o vyplnění dotazníku. Anonymní dotazník, členěný do tematických okruhů, tazatel respondentovi předává buď v tištěné formě, nebo jako PDF soubor. Vyplněný dotazník respondent může odevzdat v zalepené obálce zpět tazateli, nebo ho samostatně odeslat na uvedenou adresu. Datový soubor za období let 2018-2023 tvoří 288 respondentů.²

Sběr dat šetření Identifikace aktuálních problémů a potřeb novodobých válečných veteránů, kteří jsou mimo činnou službu méně než 10 let, probíhal opět pomocí dotazníku, a to od července do září 2020. Kontaktováno bylo 2 300 válečných veteránů, kterým byl poštou zaslán odkaz na online dotazník. Výsledný datový soubor představovalo 427 respondentů.

S ohledem na možnosti sběru dat nebylo možné zajistit reprezentativitu souboru, výsledky tedy nejsou zobecnitelné. Vzhledem k počtu respondentů nicméně výsledky poskytují důležité svědectví o vnímání problémů, potřeb a rizik touto cílovou skupinou.

1.2 Proměnné

Vzhledem k rozsáhlosti obou dotazníků byly pro potřeby analýzy vybrány pouze otázky, které se zabývají problémy a potřebami veteránů. Většina otázek se objevila v obou šetřeních, což – přestože neměly identické znění a možnosti odpovědí – umožňuje srovnání. Patří mezi ně otázka zjišťující dopady související s účastí v misi, které respondenti hodnotili na škále rozhodně pozitivní vliv – spíše pozitivní vliv – neutrální vliv – spíše negativní vliv – rozhodně negativní vliv. Veteráni také hodnotili, s jak velkými problémy v různých oblastech svého života se po návratu z mise setkali, a to na škále 1 až 5, kde 1 představovala žádné problémy a 5 velké problémy. Obě šetření dále zjišťovala,

¹ Nyní Odbor pro válečné veterány a válečné hroby Ministerstva obrany.

² Dle zpráv z šetření není nijak ošetřeno, aby se respondent nemohl šetření zúčastnit vícekrát. Zřejmě se předpokládá, že voják z povolání odejde z armády pouze jedenkrát, a tudíž se k němu dotazník vícekrát nedostane.

zda respondent ví o existenci odboru pro válečné veterány³, zda zná a případně využívá výhody statusu válečného veterána a zda by různé oblasti pomoci měly být nabídnuty všem bývalým vojákům, pouze válečným veteránům, nebo zda je považují za zbytečné pro všechny nebo to nedokáží posoudit.

Váleční veteráni mimo činnou službu méně než 10 let byli navíc dotázáni, zda se setkají s problémy ve vybraných oblastech u veteránů ve svém okolí. Hodnotili na škále často – občas – zřídka – vůbec – nechci odpovědět. Také odpovídali na otázku, zda znají a případně navštěvují nějaké komunitní centrum pro válečné veterány. Váleční veteráni odcházející z činné služby zase byli dotázáni na přínos různých služeb či forem pomoci před zánikem služebního poměru při přípravě na „druhou kariéru“. Hodnotili na škále 1 až 5, kde 1 se rovnalo nejméně přínosné a 5 se rovnalo nejvíce přínosné.

Do další analýzy byly zahrnuty i některé další proměnné, jako například, zda je respondent členem nějaké organizace pro válečné veterány, zda má nějaké zdravotní omezení v důsledku služby v ozbrojených silách, zda ukončení služebního poměru bylo jeho rozhodnutí nebo rozhodnutí zaměstnavatele, či (ne)souhlas s různými výroky. Některé proměnné byly pro účely analýzy rekódovány.⁴

1.3 Popis souborů

Složení obou datových souborů je zobrazeno v Tabulce č. 1. Platí, že přibližně dvě třetiny (61 %, resp. 67 %) respondentů se účastnily jedné nebo dvou misí. Téměř polovinu (43 %, resp. 46 %) souboru pak vždy tvoří veteráni, kteří – v době sběru dat – byli čtyřicátníci. Většina (81 %, resp. 72 %) respondentů sloužila více než 19 let, nejvíce zastoupeným hodnostním sborem jsou v obou šetřeních praporčíci (42 %, resp. 39 %).⁵

Tabulka č. 1: Popisné charakteristiky datových souborů

Počet misí	Odcházející z činné služby		Mimo činnou službu méně než 10 let	
	1	35 %	1	38 %
	2	26 %	2	29 %
	3	18 %	3	16 %
	4	11 %	4	7 %
	5 a více	10 %	5 a více	10 %

³ Odcházející z činné služby byli navíc dotázáni, zda má respondent představu o tom, jak by mu mohl být odbor nápomocen.

⁴ Jednalo se zejména o škály, případně o spojení více kategorií, pokud některá obsahovala příliš nízké procento respondentů.

⁵ Vyšší důstojníci a praporčíci jsou mezi respondenty výrazně nadreprezentováni, zatímco poddůstojníci jsou naopak podreprezentováni.

Věková kategorie				
	méně než 41	24 %	méně než 40	12 %
	42–49	43 %	41–50	46 %
	více než 50	33 %	51–60	34 %
			61 a více	7 %
Počet odsloužených let				
	do 19	19 %	méně než 10	9 %
	více než 19	81 %	10–14	10 %
			15–19	9 %
			více než 19	72 %
Hodnostní sbor				
	mužstvo	3 %	mužstvo	5 %
	poddůstojníci	15 %	poddůstojníci	10 %
	praporčíci	42 %	praporčíci	39 %
	nižší důstojníci	17 %	nižší důstojníci	13 %
	vyšší důstojníci	22 %	vyšší důstojníci	32 %
	X	X	generálové	1 %

1.4 Použité metody

Analýza byla provedena ve dvou krocích v programech Microsoft EXCEL a IBM SPSS. V první fázi jako analýza deskriptivní, tedy třídění prvního stupně, které spočívá v popsání procentuálního rozložení odpovědí. Ve druhé jako bivariační, tedy třídění druhého stupně, kdy se hledají vztahy mezi dvěma proměnnými. Konkrétně byl proveden test nezávislosti chí-kvadrát pro vybrané proměnné. Zvolena byla hladina statistické významnosti alfa 0,05. Pokud byly splněny podmínky testu nezávislosti, byla zjišťována míra asociace za použití koeficientu Phi a Cramerovo V (Rabušič, Soukup a Mareš 2019) a zobrazeno znaménkové schéma.

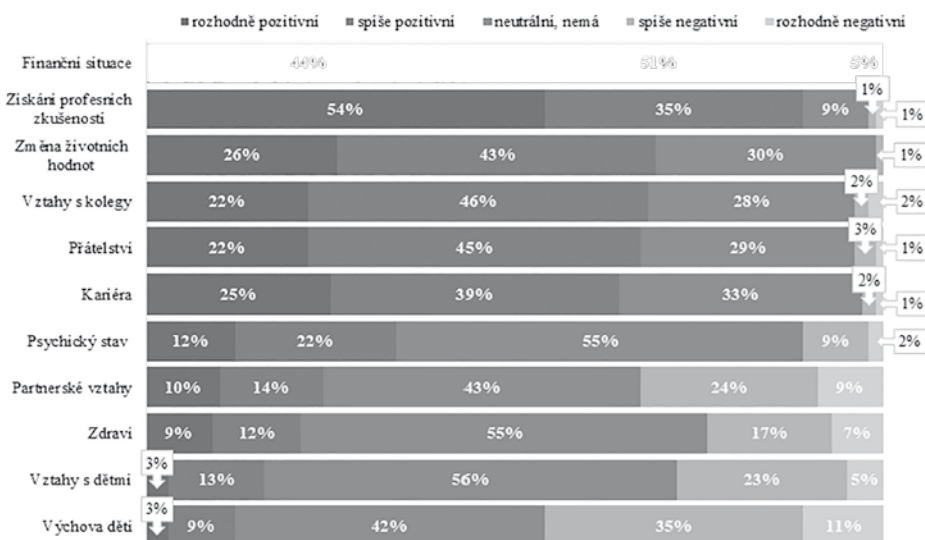
Při sběru dat i jejich zpracování byly dodrženy etické zásady výzkumu.

2 DESKRIPTIVNÍ ANALÝZA

2.1 Dopady související s misí

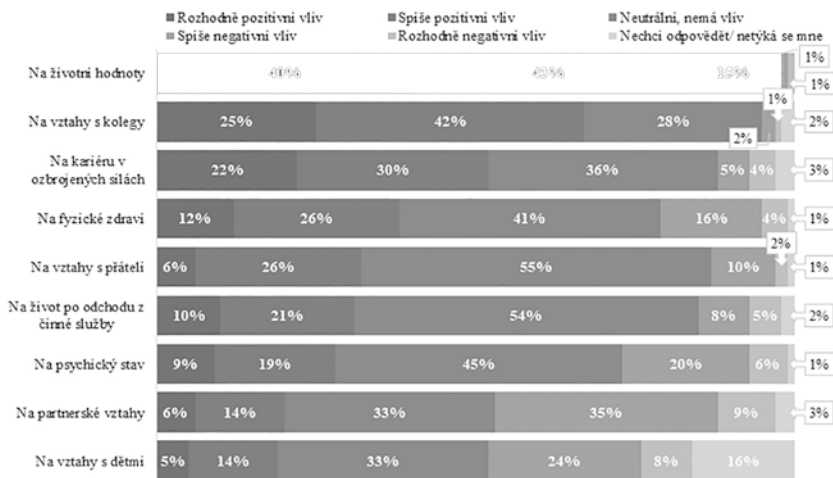
Hodnocení dopadů souvisejících s misí zobrazují Grafy č. 1 a 2. Na první pohled je patrné, že váleční veteráni odcházející z činné služby uvádí častěji pozitivní vliv (tmavě podbarvené části sloupce). Na oblastech, na které měla účast v misí nejvíce pozitivní vliv, se přitom respondenti obou šetření shodují. U odcházejících z činné služby je to finanční situace (95 %), získání profesních zkušeností (89 %) či změna životních hodnot (69 %) a vztahy s kolegy či kolegyněmi (68 %). Veteráni mimo činnou službu největší pozitivní vliv vnímají u životních hodnot (83 %), vztahů s kolegy a kolegyněmi (67 %) a u kariéry v ozbrojených silách (52 %), kde už však není až tak výrazný.

Naopak nejvíce negativní dopad – dle obou šetření – nejčastěji dopadá na rodinu, tj. na partnerské vztahy a na vztahy s dětmi, případně jejich výchovu. Odcházející veteráni největší negativní dopad vnímají u výchovy dětí (46 %), partnerských vztahů (33 %) a vztahů s dětmi (28 %). Mezi veterány, kteří jsou mimo činnou službu méně než 10 let, převažuje negativní vliv zejména u partnerských vztahů (43 %) a dále u vztahů s dětmi⁶ (32 %).

Graf č. 1: Dopady související s misí; veteráni odcházející z činné služby (N = 288)

⁶ V šetření veteránů mimo činnou službu méně než 10 let nebylo – tak jako tomu bylo v šetření pro odcházející mimo činnou službu – rozlišeno mezi dopadem na vztahy s dětmi a dopadem na výchovu dětí.

Graf č. 2: Dopady související s misí; veteráni mimo činnou službu méně než 10 let (N = 427)

2.2 PROBLÉMY V SOUVISLOSTI S ODDCHODEM Z OZBROJENÝCH SIL A U VETERÁNŮ V OKOLÍ

Respondenti obou šetření se shodli i na oblastech, ve kterých se nejčastěji setkali s problémy. Odlišnost mezi nimi můžeme najít v tom, s jak velkými problémy se v rámci dané oblasti setkali, přičemž hodnotili na škále 1-5, kde 1 představovala žádné problémy a 5 velké problémy. Dle průměrného hodnocení (viz Tabulku č. 2) se veteráni s největšími problémy setkali v oblasti financí, kdy zhoršení finanční situace získalo průměr 1,8 mezi odcházejícími veterány a 2,4 mezi těmi, kteří jsou méně než 10 let mimo činnou službu. Další dvě nejvíce problematické oblasti pak pro veterány bylo hledání nové práce (1,8 a 2,3) a také ztráta kamarádů, kteří byli zároveň kolegy (1,7 a 2,3).

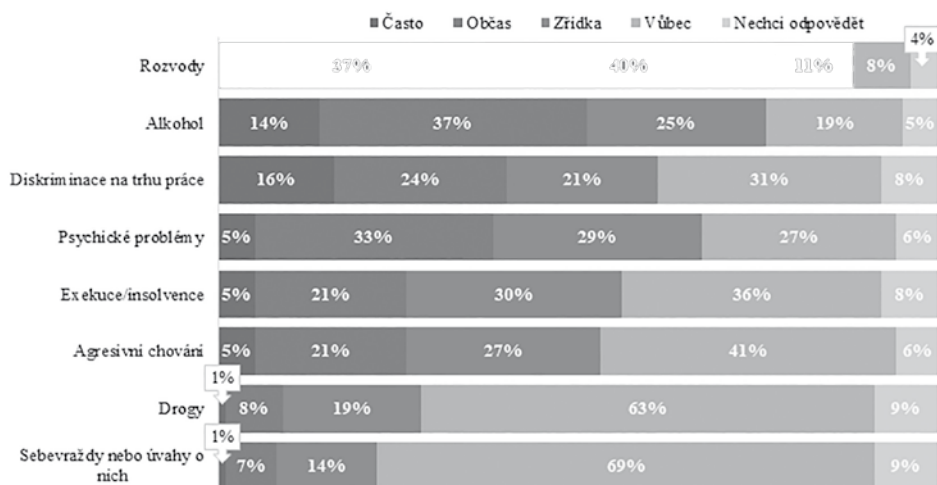
Na základě průměrného hodnocení lze za nejméně problematickou oblast označit zajištění bydlení, které v obou šetření získalo průměr 1,3. Mezi odcházejícími z činné služby je to dále zhoršení partnerských nebo rodinných vztahů (1,3) a splácení dluhů (1,4), u veteránů, kteří jsou mimo činnou službu méně než 10 let, ztráta smyslu života (1,6).

Tabulka č. 2: Průměrné hodnocení vybraných problémů v souvislosti s ukončením služebního poměru; veteráni odcházející z činné služby (N = 288); veteráni mimo činnou službu méně než 10 let (N = 427)

	Odcházející z činné služby	Mimo činnou službu méně než 10 let
Zhoršení finanční situace	1,8	2,4
Obtíže při hledání nového zaměstnání	1,8	2,3
Ztráta kamarádů, kteří jsou zároveň mými kolegy	1,7	2,3

Zhoršení společenského postavení	1,5	2,1
Zhoršení fyzické kondice/zdravotního stavu	1,5	1,7
Potíže se splácením dluhů	1,4	1,7
Zhoršení psychického stavu	1,4	1,7
Zhoršení partnerských/rodinných vztahů	1,3	1,7
Ztráta smyslu života	X	1,6
Potíže se zajištěním bydlení	1,3	1,3

Zhoršení partnerských vztahů hodnotí v průměru respondenti obou šetření jako málo problematické. Konkrétně z veteránů odcházejících z činné služby se s většími nebo velkými problémy v této oblasti nesetkal žádný z nich; z těch, kteří jsou mimo činnou službu, pak 9 %. U veteránů ve svém okolí si však ti, kteří jsou mimo činnou službu, nejčastěji všímají problémů právě v této oblasti, a to rozvodu (77 % často nebo občas, viz Graf č. 3). Za druhý nejčastější problém u veteránů v okolí pak označují alkohol (51 %), nejméně problémů zaznamenávají s drogami (9 %) a úvahami o sebevraždě, případně samotnými sebevraždami (8 %).

Graf č. 3: setkání se s problémy u válečných veteránů ve svém okolí; veteráni mimo činnou službu méně než 10 let (n = 427)

2.3 Přínos forem pomoci při odchodu

Za nejprínosnější formy pomoci považují veteráni odcházející z činné služby ty, které souvisí s uplatněním na trhu práce. Konkrétně za nejvíce přínosnou označují jednoznačně rekvalifikaci (57 % nejvíce přínosné), u které průměrné hodnocení vychází 4,2 (viz Tabulku č. 3). Rekvalifikace je následována vytvořením speciálního pracovního portálu,

poradenstvím před výběrovým řízením na nové místo (obojí průměr 3,4) a možností mít více služebního volna při hledání zaměstnání (3,3).

Naopak za nejméně přínosné označovali respondenti různé druhy poradenství – nejvíce (opět jednoznačně) duchovní péči (61 % nejméně přínosné, průměr 1,7), následovanou rodinným nebo vztahovým poradenstvím (průměr 2,1) a psychologickým poradenstvím (2,1).

Tabulka č. 3: Průměrné hodnocení přínosu vybraných služeb a forem pomoci před zánikem služebního poměru; veteráni odcházející z činné služby (N = 288)

	Průměr
Rekvalifikace	4,2
Vytvoření speciálního pracovního portálu	3,4
Poradenství před výběrovým řízením na nové místo	3,4
Více služebního volna při hledání zaměstnání	3,3
Pomoc s volbou nové/vhodné profese	3,2
Právní poradenství	2,8
Finanční a dluhové poradenství	2,6
Rodinné/vztahové poradenství	2,1
Psychologické poradenství	2,1
Duchovní péče	1,7

2.4 Odbor pro válečné veterány a komunitní centra

Obě šetření se shodují v tom, že většina veteránů o odboru pro válečné veterány ví – konkrétně více než 70 %. Míra informovanosti o tom, jak by mohl být odbor pro válečné veterány respondentovi nápomocen, je ve srovnání se znalostí odboru výrazně nižší (37 %).⁷

První komunitní centrum pro válečné veterány bylo otevřeno v roce 2016 v Brně, a přestože v republice vznikla od otevření prvního další dvě centra⁸, většina veteránů mimo činnou službu o nich neví. Konkrétně nějaké centrum znají pouze tři z deseti (29 %) a navštěvují ho – nebo to alespoň plánují – pouze jednotky procent (3 % navštěvují, 4 % plánují).⁹

2.5 Využívání výhod válečného veterána

Mezi odcházejícími z činné služby převažují ti, kteří výhody částečně znají a v případě potřeby si je vyhledají (68 %). Aktivně se o výhody zajímá 7 % odcházejících. Pouze

⁷ Tato otázka byla zjišťována pouze mezi odcházejícími z činné služby.

⁸ V roce 2019 v Olomouci a v roce 2021 v Praze.

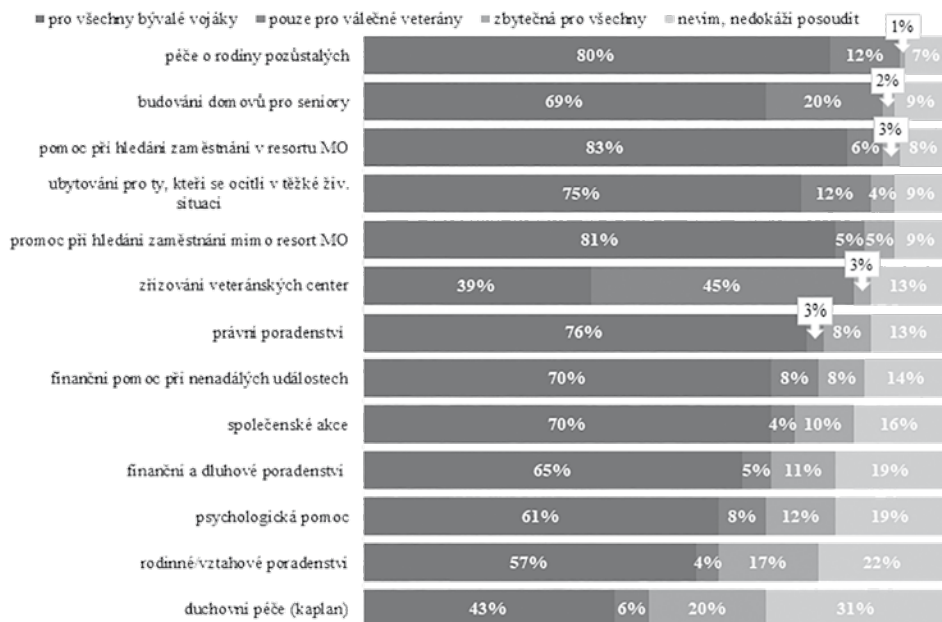
⁹ Tato otázka byla zjišťována pouze mezi veterány mimo činnou službu méně než 10 let.

necelá pětina (17 %) respondentů informace o výhodách nemá, ale uvítala by je, zatímco mezi veterány, kteří jsou mimo činnou službu, je to téměř polovina (48 %). Z veteránů mimo činnou službu výhody využívají pouze tři z deseti (28 %), zatímco pětinu (20 %) nezajímají.

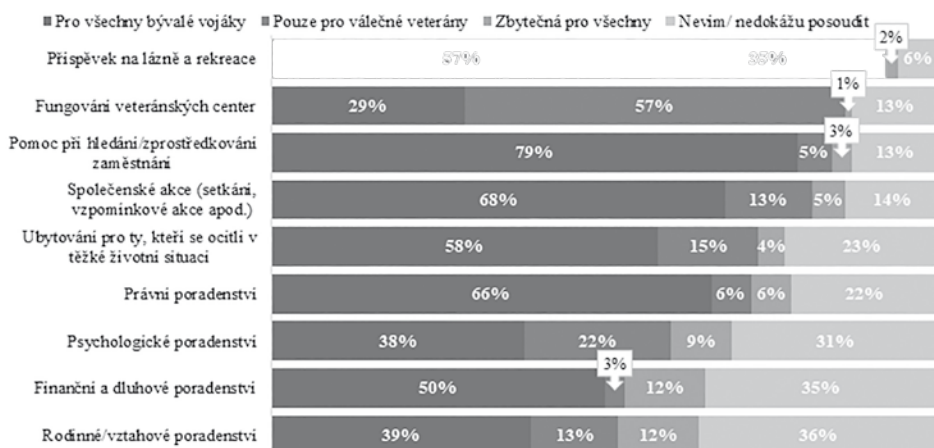
2.6 Potřeba nabídky

V obou šetřeních se respondenti shodují, že nabídka služeb by měla být k dispozici všem bývalým vojákům – s jedinou výjimkou v podobě fungování veteránských center. Odcházející z činné služby (viz Graf č. 4) za nejvíce potřebnou označují péči o rodiny pozůstalých (92 %), pomoc při hledání zaměstnání (v resortu MO 89 %, mimo resort MO 86 %) a budování domovů pro seniory (89 %). Za nejméně potřebnou pak považují duchovní péči (20 %) a rodinné a vztahové poradenství (17 %). Oblasti, které respondenti hodnotí jako nejméně potřebné, zároveň největší procento nebylo schopno posoudit: duchovní péči 31 %, rodinné a vztahové poradenství 22 %.

Veteráni, kteří jsou méně než 10 let mimo činnou službu (viz Graf č. 5), za nejvíce potřebnou považují pomoc při hledání práce (79 %), nabídku společenských akcí (68 %) a právní poradenství (66 %). Za nejméně potřebné (tedy nejvíce zbytečné pro všechny) naopak označují finanční a dluhové poradenství a také rodinné či vztahové (obojí 12 %). Kolem třetiny pak nevěděli, či nedokázali posoudit, finanční a dluhové (35 %), rodinné a vztahové (36 %) a psychologické poradenství (31 %).

Graf č. 4: Potřeba nabídky bývalým VZP; veteráni odcházející z činné služby (N = 288)

Graf č. 5: Potřeba nabídky bývalým VZP; veteráni mimo činnou službu méně než 10 let

3 BIVARIAČNÍ ANALÝZA

Pomocí analýzy se podařilo identifikovat několik faktorů, které přispívají k možnému formování rizikové skupiny veteránů. Jednotlivé faktory budou postupně představeny: u každého budou v tabulkách prezentovány ty proměnné, které splnily podmínky testu nezávislosti chí-kvadrát, přičemž je vždy uvedena hladina významnosti a hodnota koeficientu. Dále je zobrazeno znaménkové schéma, které nám slouží jako grafická pomůcka pro analytickou práci (Řehák a Řeháková 1978).

3.1 Počet odsloužených let

Prvním z faktorů je počet let strávených ve služebním poměru. Zde se ukazuje nejen rizikový faktor, ale také faktor protektivní: skupina veteránů, kteří v armádě strávili více než 19 let, se zdá být spokojenější v obou šetřeních. Naopak za rizikový faktor můžeme označit počet odsloužených let nižší než 19. Zde je nutné uvést, že v šetření mezi odcházejícími z činné služby bylo možné (z důvodu nízkého počtu respondentů) sledovat tento faktor pouze při odlišení, zda veterán sloužil více nebo méně než 19 let. V šetření mezi veterány mimo činnou službu méně než 10 let můžeme sledovat nuance dle počtu let ve službě, a to konkrétně méně než 10 let, 10-14, 15-19 a více než 19 let. Za rizikové se přitom na základě analýzy jeví první dvě skupiny, tj. veteráni, kteří sloužili méně než 15 let.

Veteráni odcházející z činné služby, kteří odchází po méně než 19 letech, mají častěji velké obavy z potíží se splácením dluhů (viz Tabulku č. 5). Hodnota koeficientu (viz Tabulku č. 4) ukazuje na nízkou až střední sílu vztahu. Veteráni mimo činnou službu méně než 10 let, kteří zároveň ve službě strávili méně než 15 let, častěji považovali nabídku služebního volna na hledání zaměstnání za nedostatečnou, hodnota koeficientu značí nízkou až střední sílu vztahu.

U respondentů obou šetření platí, že ti, kteří ve službě strávili více než 19 let, častěji znají odbor pro válečné veterány, zatímco ti, kteří sloužili méně než 19 (resp. 15 let), ho častěji neznají. Hodnota koeficientu je pro obě šetření stejná a ukazuje na střední sílu vztahu.

Tabulka č. 4: Hladina významnosti a koeficient pro počet odsloužených let; veteráni odcházející z činné služby (N = 288); veteráni mimo činnou službu méně než 10 let (N = 427)

	šetření	p-hodnota	koeficient
Znalost odboru	odcházející	0,000	0,30 Cramer
	mimo	0,000	0,29 Phi
Obavy: splácení dluhů	odcházející	0,005	0,19 Phi
Nabídka MO: sl. volno na hledání zaměstnání	mimo	0,000	0,19 Cramer
Dopad: vztahy s dětmi	mimo	0,000	0,19 Cramer

Tabulka č. 5: Znaménkové schéma pro počet odsloužených let; veteráni odcházející z činné služby (N = 288); veteráni mimo činnou službu méně než 10 let (N = 427)

		Odcházející z činné služby		Mimo činnou službu méně než 10 let			
		19 let a méně	Více než 19 let	Méně než 10 let	10-14	15-19	Více než 19 let
Znalost odboru							
	Ano	---	+++	---	--	o	+++
	Ne	+++	---	+++	++	o	---
Obavy: splácení dluhů							
	Velké	++	--				
	Střední	o	o				
	Žádné	o	o				
Nabídka MO: sl. volno na hledání zaměstnání							
	Dostatečné			--	--	o	+++
	Nedostatečné			++	+++	o	---
	Netýká se/ Nepotřebuji			o	o	o	o
Dopad: vztahy s dětmi							
	Pozitivní			o	o	o	o
	Neutrální			o	o	--	++
	Negativní			o	o	o	o
	Nechci odpovědět/ Netýká se			++	o	+++	---

3.2 Věk

S odslouženými lety v armádě přirozeně souvisí věk veterána, který můžeme označit za další možný rizikový faktor – a to konkrétně věk nižší než 40 let.

V obou šetřeních se potvrzuje, že respondenti mladší 40 let častěji neznají odbor pro válečné veterány (viz Tabulku č. 7). Analýza dále ukazuje, že veteráni mimo činnou službu nejsou spokojeni s tím, co jim zaměstnavatel při odchodu nabízí: častěji považují za nedostatečné informace k ukončení služebního poměru a zajištění služebního volna při hledání zaměstnání. Hodnota koeficientu (viz Tabulku č. 6) je u obou proměnných podobná a indikuje nízkou až střední sílu vztahu. Tito veteráni by se také, kdyby se znovu rozhodovali, nestali vojákem z povolání. Hodnota koeficientu značí spíše nízkou sílu vztahu. Odcházející z činné služby mladší 41 let častěji souhlasí s výrokem, že na armádu zanevřeli, hodnota koeficientu značí střední sílu vztahu.

Tabulka č. 6: Hladina významnosti a koeficient pro věk; veteráni odcházející z činné služby (N = 288); veteráni mimo činnou službu méně než 10 let (N = 427)

	šetření	p-hodnota	koeficient
Znalost odboru	odcházející	0,000	0,27 Cramer
	mimo	0,000	0,31 Cramer
Výrok: Na AČR jsem zanevřel.	odcházející	0,001	0,24 Cramer
Dopad: vztahy s dětmi	mimo	0,000	0,20 Cramer
Nabídka MO: informace k odchodu	mimo	0,000	0,18 Cramer
Nabídka MO: informace pro válečné veterány	mimo	0,001	0,16 Cramer
Nabídka MO: sl. volno na hledání zaměstnání	mimo	0,000	0,20 Cramer
Znovu vojákem z polování	mimo	0,002	0,16 Cramer

Tabulka č. 7: Znaménkové schéma pro věk; veteráni odcházející z činné služby (N = 288); veteráni mimo činnou službu méně než 10 let (N = 427)

		Odcházející z činné služby			Mimo činnou službu méně než 10 let			
		méně než 41 let	42-49	Více než 50 let	Méně než 40 let	41-50	51-60	61 let a více
Znalost odboru								
	Ano	---	+	o	---	o	+++	++
	Ne	+++	-	o	+++	o	---	--
Výrok: Na AČR jsem zanevřel.								
	Souhlasím	+++	-	o				
	Nesouhlasím	---	++	o				
Dopad: vztahy s dětmi								
	Pozitivní				o	o	+	o
	Neutrální				o	o	o	++
	Negativní				o	++	o	-
	Nechci odpovédět/ Netýká se				+++	o	---	o
Nabídka MO: informace k odchodu								
	Dostatečně				--	o	o	o
	Nedostatečně				++	o	-	-
	Netýká se/ Nepotřebuji				o	--	o	++
Nabídka MO: informace pro VV								
	Dostatečně				o	o	o	+++
	Nedostatečně				o	o	o	---
	Netýká se/ Nepotřebuji				o	o	o	o

Nabídka MO: sl. volno na hledání zaměstnání								
	Dostatečně				---	o	o	-
	Nedostatečně				+++	o	--	o
	Netýká se/ Nepotřebuji				o	--	o	+++
Znovu vojákem z povolání								
	Ano				o	o	o	o
	Ne				+++	o	o	o
	Nevím				-	o	o	o

3.3 Zdravotní omezení v důsledku služby v ozbrojených silách

Zdravotní omezení v důsledku služby v ozbrojených silách vyplývá jako rizikový faktor pouze v šetření mezi veterány odcházejícími z činné služby. Ti se zdravotním omezením častěji uvádí negativní vliv účasti v misi na zdraví (viz Tabulku č. 9), sílu tohoto vztahu (viz Tabulku č. 8) můžeme označit za střední. Častěji také uvádí střední problémy se zhoršením psychického stavu, hodnota koeficientu přitom značí spíše nízkou sílu vztahu. Důvodem pro vstup do nějaké organizace sdružující válečné veterány je pro tyto veterány častěji podílení se na udržování vojenských tradic. Hodnota koeficientu ukazuje spíše na střední sílu vztahu. Při odchodu odcházející veteráni se zdravotním omezením častěji cítí pocit zklamání, síla vztahu je dle hodnoty koeficientu nízká až střední.

Tabulka č. 8: Hladina významnosti a koeficient pro zdravotní omezení; veteráni odcházející z činné služby (N = 288)

	šetření	p-hodnota	koeficient
Dopad: zdraví	odcházející	0,000	0,24 Cramer
Problémy: psychika	odcházející	0,005	0,17 Phi
Podílet se na tradicích	odcházející	0,002	0,25 Phi
Pocit zklamání při odchodu	odcházející	0,003	0,20 Cramer

Tabulka č. 9: Znaménkové schéma pro zdravotní omezení; veteráni odcházející z činné služby (N = 288)

		Odcházející z činné služby	
		Mám zdravotní omezení	Nemám zdravotní omezení
Dopad zdraví			
	Pozitivní	o	o
	Neutrální	--	++
	Negativní	+++	---
Problém psychika			

	Střední	++	--
	Žádné	--	++
Podílet se na udržování tradic			
	Ano	++	--
	Ne	--	++
Pocit zklamání při odchodu			
	Silný	o	o
	Střední	+	-
	Slabý	---	+++

3.4 Rozhodnutí o ukončení

Odchod ze služebního poměru z rozhodnutí zaměstnavatele je dalším rizikovým faktorem, a to zejména mezi veterány odcházejícími z činné služby. Ti častěji cítili silný pocit zklamání (viz Tabulku č. 11), tento vztah má, dle hodnoty koeficientu (viz Tabulku č. 10), silnou sílu. Tito veteráni mají také častěji velké obavy z hledání nového zaměstnání, zhoršení společenského postavení, zhoršení finanční situace a ze splácení dluhů. Hodnota koeficientu pro obavy z potíží se splácením dluhů, ze zhoršení finanční situace a ze zhoršení společenského postavení indikuje střední sílu jednotlivých vztahů. Hodnota koeficientu pro obavy z obtíží při hledání nového zaměstnání pak značí nízkou až střední sílu vztahu. Veteráni odcházející z činné služby rozhodnutím zaměstnavatele se také častěji při hledání zaměstnání setkali s předsudky kvůli tomu, že jsou vojáky z povolání. Hodnota koeficientu značí nízkou až střední sílu vztahu. Tito veteráni se častěji netěší na život po odchodu mimo ozbrojenou sílu, hodnota koeficientu značí silnou sílu vztahu.

Veteráni, kteří jsou již mimo činnou službu a odešli z rozhodnutí zaměstnavatele, častěji hodnotí nabídku služebního volna při hledání zaměstnání za nedostatečnou. Hodnota koeficientu značí nízkou sílu vztahu.

Tabulka č. 10: Hladina významnosti a koeficient pro rozhodnutí o ukončení; veteráni odcházející z činné služby (N = 288); veteráni mimo činnou službu méně než 10 let (N = 427)

	šetření	p-hodnota	koeficient
Pocit zklamání při odchodu	odcházející	0,000	0,43 Cramer
Obavy: splácení dluhů	odcházející	0,000	0,26 Cramer
Obavy: zhoršení finanční situace	odcházející	0,000	0,34 Cramer
Obavy: zhoršení společenského postavení	odcházející	0,000	0,28 Cramer
Obavy: hledání zaměstnání	odcházející	0,005	0,19 Cramer
Setkání se s předsudky při hledání zaměstnání	odcházející	0,000	0,22 Phi
Očekávání od života mimo	odcházející	0,000	0,42 Cramer

Nabídka MO: sl. volno na hledání zaměstnání	mimo	0,002	0,14 Cramer
---	------	-------	-------------

Tabulka č. 11: Znaménkové schéma pro rozhodnutí o ukončení; veteráni odcházející z činné služby (N = 288); veteráni mimo činnou službu méně než 10 let (N = 427)

		Odcházející z činné služby		Mimo činnou službu méně než 10 let		
		Moje rozhodnutí	Rozhodnutí zam.	Moje rozhodnutí	Rozhodnutí zam.	Nechci odpovědět
Pocit zklamání při odchodu						
	Silný	---	+++			
	Střední	o	o			
	Slabý	++	--			
Obavy: splácení dluhů						
	Velké	---	+++			
	Střední	o	o			
	Žádné	+	-			
Obavy: zhoršení finanční situace						
	Velké	---	+++			
	Střední	o	o			
	Žádné	o	o			
Obavy: zhoršení spol. postavení						
	Velké	---	+++			
	Střední	o	o			
	Žádné	++	--			
Obavy: hledání zaměstnání						
	Velké	--	++			
	Střední	o	o			
	Žádné	o	o			
Setkání se s předsudky						
	Ano	---	+++			
	Ne	+++	---			
Očekávání od života mimo						
	Těším se	+++	---			
	Mezi	--	++			
	Netěším se	---	+++			

Nabídka MO: sl. volno na hledání zaměstnání	Dostatečně Nedostatečně Netýká se/ Nepotřebuji					
				+++	---	o
				--	+++	o
				o	o	o

DISKUSE A ZÁVĚR

Péče o válečné veterány je rozsáhlé téma, kterému se – s rostoucím počtem novodobých veteránů – v posledních letech věnuje stále větší pozornost. Tento text se zaměřil na problémy, se kterými se novodobí váleční veteráni setkávají, na jejich potřeby a také na faktory, které mohou přispívat ke vzniku rizikové skupiny veteránů. Jedná se tak o jeden z možných zdrojů informací při nastavování nového systému péče o válečné veterány, které v současné době probíhá.

Na základě deskriptivní analýzy problémů a potřeb válečných veteránů můžeme definovat několik oblastí, na které by se péče o válečné veterány měla zaměřit. První z těchto oblastí je příprava na druhou kariéru (možnost rekvalifikace, pomoc při hledání dalšího pracovního uplatnění po ukončení služebního poměru či kariérní poradenství). Období ukončování služebního poměru a přechodu do civilního života může být pro odcházející náročné a většina veteránů má o pomoc ze strany resortu zájem (Meca 2011).

Další oblastí je péče a pomoc rodinným příslušníkům válečných veteránů, neboť účast v zahraniční misi má negativní dopad zejména na rodinu, partnerské vztahy a vztahy s dětmi. Partnerské problémy se během účasti v misi umocňují a kvalita partnerského vztahu po misi se oproti kvalitě před misí mírně snižuje (Ballová et al. 2009). To potvrzují i rozvody jako nejčastější problém, se kterým se veteráni mimo činnou službu méně než 10 let setkávají u válečných veteránů ve svém okolí.¹⁰

Zhoršení partnerských nebo rodinných vztahů přitom v obou analyzovaných šetřeních uvádí pouze nízké procento respondentů a odcházející z činné služby považují rodinné či vztahové poradenství za jednu z nejméně přínosných oblastí při odchodu ze služebního poměru. Zdá se tedy, že zde vzniká určitý rozpor mezi tím, jak respondent hodnotí či vnímá svoje problémy, a jak problémy ostatních. Další analýza či diskuse by se mohla zabývat důvody tohoto rozporu či tím, o čem vypovídá. Může se například jednat o důsledek jednoho z možných limitů šetření, a to schopnosti objektivně zhodnotit své potřeby či problémy.

Předpokladem funkčnosti systému péče a pomoci válečným veteránům a jejich rodinným příslušníkům je i dostatečná informovanost, tedy komunikace ze strany resortu.

¹⁰ Druhým problémem je užívání alkoholu, které výzkumy ukazují jako možné největší riziko. Podle Nového (2012) by jeho nadužívání mohlo být dokonce větším nebezpečím než posttraumatický syndrom.

Dle realizované analýzy i některých dřívějších prací¹¹ můžeme zlepšení informovanosti označit za další oblast, na kterou by se péče o válečné veterány měla zaměřit.

Na základě bivariační analýzy pak lze identifikovat několik faktorů, které mohou formovat rizikovou skupinu veteránů. Těmito faktory jsou roky strávené v ozbrojených silách, konkrétně odchod po méně než 19 (resp. 15) letech, věk mladší 40 let, zdravotní omezení v důsledku služby v ozbrojených silách a odchod z rozhodnutí zaměstnavatele. Jednotlivé faktory se samozřejmě mohou navzájem posilovat či je mohou oslabovat ty, které naopak přispívají ke spokojenosti (jako je například více než 19 let v armádě).

Dalším možným faktorem by mohl být negativní vztah či postoj k resortu. Taková proměnná ani v jednom z analyzovaných šetření není, ale například veteráni, kteří odešli ze služby z rozhodnutí zaměstnavatele, se jeví jako nespokojení a naštvaní. Vztah či postoj k resortu jako další možný rizikový faktor by tak mohl být předmětem další analýzy.

Obě analyzovaná šetření mají několik limitů. Již byla zmíněna schopnost objektivně zhodnotit své problémy a potřeby, dalším je – zejména u veteránů mimo činnou službu – retrospektivní hodnocení. Například u hodnocení problémů při odchodu se zdá, že ve srovnání s odcházejícími veterány se s většími problémy setkali veteráni, kteří jsou již mimo činnou službu. To by mohlo naznačovat určité zlepšení v čase, ale také to může být důsledek hodnocení v různých obdobích. Zatímco respondenti mimo činnou službu jsou schopni zhodnotit celý proces odchodu (ale zároveň hodnotí retrospektivně), odcházející veteráni jsou v jeho průběhu, s některými problémy se mohou teprve setkat, či pro ně v čase mohou nabýt většího významu.

Text vznikl s finanční podporou Technologické agentury ČR (proj. č. TQ01000146).

SEZNAM ZDROJŮ

Ballová, Nataša, Radomír Saliger, Jiří Hodný a Jiří Pavlát. 2009. „Zahraniční vojenské mise a partnerské soužití (Poznatky z armádního sociologického výzkumu).“ *Vojenské rozhledy* 18 (4): 154-167. <https://rb.gy/wp2p7p2>.

Čamová, Aneta. 2016. „Zpátky z války?“ Bakalářská práce, Praha: Univerzita Karlova v Praze.

Đuriš, Jaromír a Jiří Hodný. 2020. „Aktuální problémy a potřeby novodobých válečných veteránů (sociologický výzkum).“ *Vojenské rozhledy* 29 (2): 62-75. <https://rb.gy/rgk31m>.

Hanuš, Karel. 2020. „Identifikace aktuálních problémů a potřeb novodobých válečných veteránů, odcházejících z činné služby.“ Interní dokument, Praha: Oddělení expertních služeb pro oblast lidských zdrojů AP AČR.

Housová, Karolína. 2022. „Sociální služby pro válečné veterány v České republice.“ Bakalářská práce, Praha: Univerzita Karlova v Praze.

¹¹ Například v analýze veteránů mimo činnou službu (Meca 2011) se téměř dvě třetiny (64 %) respondentů neúčastnilo rekvalifikace, protože o ní nevěděli. Na potřebu zlepšit informovanost a dostupnost nabízených služeb upozorňují i některé studentské práce, například Housová (2022) nebo Lukašíková (2016).

Krutiš, Jan, Jiří Mareš a Stanislav Ježek. 2011. „Post-traumatic Growth in Soldiers of the Army of the Czech Republic after Return from Foreign Mission.“ *Československá psychologie* 55 (3): 245-256. <https://rb.gy/0pqh1a>.

Křemen, Pavel. 2023. „Ministerstvo obrany uvádí nový a jedinečný spot jako poděkování všem válečným veteránům.“ *Zpravodajství Ministerstva obrany České republiky*, 3. 11. 2023. <https://rebrand.ly/ppa8m5a>.

Lukašíková, Veronika. 2016. „Možnosti a limity podpory válečných veteránů v České republice.“ Diplomová práce, Praha: Vysoká škola CEVRO Institut.

Meca, Viktor. 2011. „Analýza hlavních problémů novodobých válečných veteránů mimo činnou službu s důrazem na uplatnění na trhu práce.“ *Vojenské rozhledy* 20 (2): 114–129. <https://rb.gy/79e331>.

Ministerstvo obrany České republiky. 2017. *Koncepce péče o válečné veterány v letech 2017–2021*. Praha: <https://rebrand.ly/p9l0q6i>.

Nový, Marek. 2012. „K otázce délky nasazení vojáků v zahraniční mírové operaci.“ *Vojenské rozhledy* 21 (4): 122–128. <https://rb.gy/obcy2i>.

Prusková, Kateřina. 2020. „Kvalita života válečných veteránů v ČR.“ Diplomová práce, Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci.

Rabušič, Ladislav, Petr Soukup a Petr Mareš. 2019. *Statistická analýza sociálněvědných dat (prostřednictvím SPSS)*. Brno: Masarykova univerzita.

Řehák, Jan a Blanka Řeháková. 1978. „Analýzy kontingenčních tabulek: rozlišení dvou základních typů úloh a znaménkové schéma.“ *Sociologický časopis* 14 (6): 619-631. <https://www.jstor.org/stable/41129332>.

Saliger, Radomír, Jiří Hodný, Jaromír Ďuriš a Jiří Neubauer. 2018. „Identifikace aktuálních problémů a potřeb novodobých válečných veteránů, účastníků zahraničních operací.“ Interní dokument, Brno: Univerzita obrany.

Trávníčková, Marcela a Pavlína Ďurišová. 2020. „Identifikace aktuálních problémů a potřeb novodobých válečných veteránů, kteří jsou mimo činnou službu méně než 10 let.“ Interní dokument, Brno: Univerzita obrany.

Zákony pro lidi. 2024. *Zákon č. 170/2002 Sb. Zákon ze dne 9. dubna 2002 o válečných veteránech*. 30. 4. 2002. <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2002-170>.

Autoři: **Mgr. Marcela Trávníčková**, narozena 1993. Je absolventkou magisterského studijního programu Sociologie (2020) na Masarykově univerzitě. V současné době pracuje jako akademická pracovnice na Univerzitě obrany. Zabývá se vojenskou sociologií a sociologií rodiny.

ORCID: 0000-0001-8990-5794

Affiliation: University of Defence; Czech Republic

Mgr. Jitka Laštovková, Ph.D., narozena. Je odborná asistentka Katedry sociální práce Univerzity Fakulty sociálně ekonomické J. E. Purkyně v Ústí nad Labem, současně působí jako výzkumná pracovnice oddělení expertních služeb pro oblast lidských zdrojů Agentury personalistiky AČR. Vystudovala

sociologii a etnologii, odborně se zaměřuje na zkoumání profesní identity, hodnot, motivace a spokojenosti příslušníků Armády ČR a výzkum postojů a potřeb novodobých veteránů. Současně se věnuje tématům genderu, sociologie rodiny či sociální odpovědnosti.

ORCID: 0000-0001-5798-052X

Affiliation: Jan Evangelista Purkyně University in Ústí nad Labem; Czech Republic

Mgr. Benjamin Petruželka, Ph.D., narozen 1989. Je absolventem Karlovy univerzity v Praze, kde získal v roce 2006 magisterský titul v oboru Sociologie a v roce 2021 Ph.D. v oboru Adiktologie. Věnuje se pedagogickým a výzkumným činnostem na pomezí sociologie, adiktologie a kriminologie. V současné době pracuje v rámci projektu zabývajícího se válečnými veterány na Univerzitě Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem.

ORCID: 0000-0003-0318-3589

Affiliation: Jan Evangelista Purkyně University in Ústí nad Labem; Czech Republic

PhDr. Miroslav Barták, Ph.D., narozen 1980. Je absolventem Univerzity Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem, kde vystudoval bakalářský obor Sociální práce a dále pak pokračoval ve studiu na Karlově univerzitě v Praze, kde získal v roce 2005 magisterský titul v oboru Veřejná a sociální politika a v roce 2008 Ph.D. v témže oboru. Věnuje se výzkumu a výuce v oboru sociální a zdravotní politiky, sociální práce a adiktologie, kde je rovněž těžiště jeho publikačních aktivit. V současné době pracuje v rámci projektu TAČR zabývajícího se válečnými veterány na Fakultě sociálně ekonomické Univerzity Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem (Katedra sociální práce), kde rovněž již dvě dekády působí v různých akademických pozicích.

ORCID: 0000-0002-7265-6514

Affiliation: Jan Evangelista Purkyně University in Ústí nad Labem; Czech Republic